

Euroopa majandus- ja sotsiaalkomitee

MAJANDUS- JA SOTSIAALSED ARENGUD BALTI RIIKIDES

EESTI

Majandus- ja sotsiaalsed arengud Balti riikides: Eesti

Alari Purju
Tallinna Tehnikaülikool

Abstrakt

Töös käsitletakse muutuseid Eesti tööturul kiire majandustõusu aastatel ja majanduskriisi ajal. Vaadeldakse muutuseid üldises tööhõives ja töötuses ning riskirühmade (noored, vanad, mitte-eestlased, regionaalsete põhjustega seotud) hõive ja töötusega seotud probleeme. Kirjeldatakse Eesti tööturu institutsioone ning rakendatud aktiivse ja passiivse tööpoliitika meetmeid. Eraldi on peatunud uuel tööseadusandlusel ning majanduskriisi mõjul tehtud muudatustel. Hinnatud on sotsiaalsete partnerite osa tööpoliitika kujundamisel. Artikli viimases osas on püütud kokku võtta neid õppetunde, mida majanduskriis ja sellega kohanemine on andnud Eesti majanduspoliitika kujundamisele.

Võtmesõnad: Tööjõuturg, tööhõive, tööpuudus, aktiivsed ja passiivsed tööturu meetmed, sotsiaalne partnerlus, sotsiaalse kaitse süsteemi reform ja kohanemine majanduskriisiga

1. Sissejuhatus

Eesti majandus- ja sotsiaalse arengu puhul alates 2000. aastast saab eristada kolme üsna erinevat etappi. Aastatel 2000-2007 toimus väga kiire majanduskasv, mille üheks oluliseks mõjutajaks oli Eesti liitumine 2004. aastal Euroopa Liiduga. Sellel perioodil kasvas reaalne SKP 1,833 korda, suurenes tööhõive ja tööpuudus kahanes 2007. aastal 4,7%-ni. Eesti majanduskasv põhines arvestataval määral soodsal väliskeskkonnal. Eesti majandus integreerus järjest ulatuslikumalt rahvusvaheliste toomisvõrgustikega ning sellega kaasnes oluline välisnõudluse suurenemine. Tehti ulatuslikke investeeringuid, kapitali kogumahutus põhivarasse moodustas 2007.aastal 35,5% SKP-st, mis on väga kõrge rahvusvahelises võrdluses. Ligikaudu 1/3 lisandunud kapitalist andsid välisinvesteeringud. Välisvahendite sissevoolul ning kiiresti kasvanud kodumajapidamiste ja korporatiivse sektori laenudel oli oluline osa kinnisvara- ja ehitussektori laenuboomil ning kiirel kasvul. Hõivatute arv ehitussektori suurenes aastaks 2007 aastaga 2000 võrreldes 2,3 korda. Sellise kiire kasvuga kaasnes kinnisvara – ja ehitusteenuste hinnatõus. Pikaajaliselt ei olnud selline kasv jätkusuutlik ning globaalne majanduse jähnenemine tõi majanduskriisi ka Eestisse. Teisel etapil, mis hõlmab aastaid 2008 ja 2009, toimus ulatuslik majanduslangus, mis tähendas kahe aasta jooksul SKP 17,5% vähenemist. Tööpuudus suurenes 2009. aastaks 13,8%-ni ja 2010.aastal 16,9%-ni, tööhõive ehitussektoris vähenes 2007.aasta 82,1 tuhandelt töötajalt aastaks 2009 58,3 tuhande ja aastaks 2010 47,9 tuhande töötajani. Teisel etapil toimunud järsk majanduslangus asetask suure pinget tööturu probleemide ja sotsiaalse kaitsega tegelevatele valitsusasutustele. Sellega seoses kerkis päevakorda ka Eesti fiskaalpoliitika põhimõtete sobivus ja paikapidavus uutes tingimustes. Teatavasti on Eesti püüdnud rakendada iga-aastaselt tasakaalustatud eelarve põhimõtet. Üheks sellise poliitika lähtekohaks oli valuutanõukogu süsteemi rakendamine koos eesti krooni sidumisega saksa marga külge 1992.aastast ja hiljem alates 1999. aastast euroga. Koos suure avatusega rahvusvahelistele kapitalivoogudele ei jäänud praktiliselt võimalusi iseseisvaks monetaarpoliitikaks ning seotud vahetuskursis sundis rakendada ka ranget fiskaalpoliitikat, vähemalt selles ulatuses, et piirata kasvanud valitsuskulude osa inflatsiooni tekitamises. Eesti valitsussektori võlg oli kõige väiksem EL-s ning moodustas 2011. aastal 6% SKP-st. Kriisi perioodil jätkas Eesti ranget eelarvepoliitikat ning kuigi majandusliku tõusu aastal kavandatud 2008. aasta eelarve oli täiesti ebarealistlik, suutis valitsus ulatuslike kärbetega mahus 9% SKP-st viia eelarvedefitsiidi Stabiilsus- ja kasvupaktiga ettenähtud piiridesse. Peale kahe aasta jooksul toimunud ulatusliku majanduslangust algas 2010. aastal mõõdukas majanduskasv, mis kiirenes 2011.aastal. Kokku kasvas majandus nende kahe aasta jooksul

ET

10,1%. Tööturuarengud peegeldavad teatavasti SKP trendi viitajaga¹ ning seetõttu oli tööpuudus kõige kõrgem 2011. aastal kui toimus juba mõõdukas SKP kasv. 2011. aastal vähenes ka tööpuudus eelmise aasta 16,9%-lt 12,5%-ni.

Kuigi tasakaalustatud eelarvepoliitika ei pea tingimata tähendama nii absoluutselt kui suhteliselt madalaid sotsiaalse kaitse kulusid (sellele viitab Skandinaaviamaade kogemus, kes on suutnud ulatusliku sotsiaalse kaitse võrguga koos rakendada tasakaalustatud eelarvepoliitikat). Siiski on uutele turumajandusmaadele üldiselt omane, et ulatuslikuma sotsiaalse kaitse rakendamisega kaasneb ka suurem eelarvedefitsiidi võimalus. Üheks seletuseks siin võib olla institutsioonide nõrkus ja sotsiaalsete kulude muutumine politiseerituks, millega kaasneb majanduslanguse või liiga optimistlike prognooside korral suur poliitiline risk valitsuskolitsioonile eelarve tasakaalustamiseks vajalike kärpemeetmete tegemisel. Sellest loogikast lähtudes on Eesti eelarvepoliitikal ja suhteliselt tagasihoidlikul sotsiaalse kaitse mahul olemas vastastikused mõjud, mis omakorda seostuvad üldise madala tulutasemega. Tabelis 1 on esitatud Eesti põhilised majandusnäitajad viimase 5 aasta jooksul.

Tabel 1. Eesti majanduslikud näitajad, 2007-2011.

Näitaja	2007	2008	2009	2010	2011
SKP, jooksvates hindades, miljardit eurot	16,1	16,3	13,8	14,3	16,0
SKP, reaalkasv võrreldes eelmise aastaga, %	7,5	-3,7	-14,3	2,3	7,6
Kapitali kogumahutus põhivarasse, % SKP-st	35,6	29,7	21,5	18,8	21,5
Ekspordi osa SKP-s (kaubad ja teenused), %	67,0	70,8	64,7	79,4	92,7
Ekspordi kasv võrreldes eelmise aastaga, %	3,7	0,6	-18,6	22,5	24,9
Tarbijahinnaindeks	6,6	10,4	-0,1	3,0	5,0
Tööhõive, tuhat töötajat	655,3	656,5	595,8	570,9	609,1
Tööpuudus, %	4,7	5,5	13,8	16,9	12,5
Valitsussektori eelarveülejääk (+) või defitsiit (-), % SKP-st	2,3	-2,9	-2,0	0,3	1,0
Sotsiaalse kaitse kulutuste osakaal SKP-s, %	12,1	14,9	19,2

Allikas. Eesti Statistikaamet

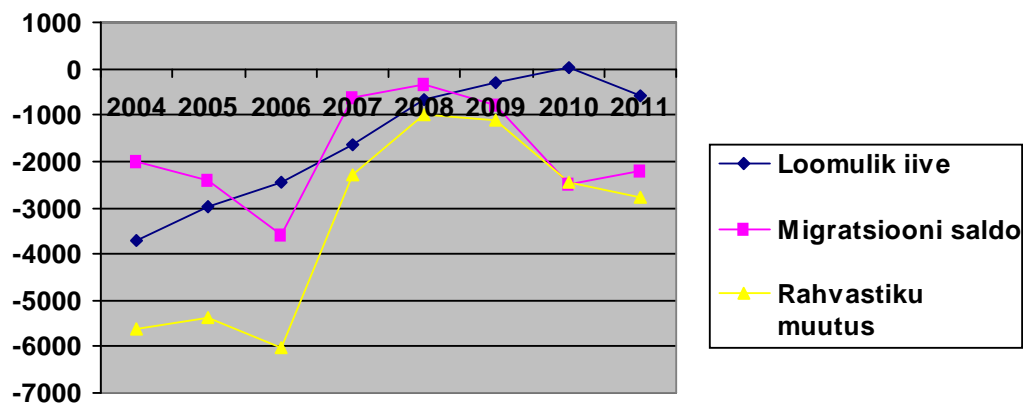
Keskendume sellele perioodile kuna meid huvitavad eelkõige kasvult majanduskriisi üleminekuga ja sealt uuele kasvule suundumisega kaasnev. Kuigi see on vaid üks suhteliselt lühike osa Eesti majandusarengutest viimase 20 aasta jooksul, on sellele perioodile keskendumine ka seetõttu vajalik, et olulised muutused nii tööturu institutsioonide kui sotsiaalse kaitse korralduses on läbiviidud just nendel aastatel ning selliselt raamivad need trendid nende muutuste tausta. Samuti on võimalik hinnata majanduskriisiga kaasnevate probleemide sügavusest lähtudes ka vastavate institutsioonide võimekust probleemidele reageerida ning vajaduse korral muutuseid sisse viia. Järgmistes alapunktides esitame detailsemad andmed tööturuarengute ja sotsiaalse kaitse konkreetsemate muutuste kohta.

2. Majanduse üldine seisund ja tööjõuturuarengud

Tööjõu rakendamise ulatust mõjutavad rahvastiku vanuselises struktuuris toimuvad muutused, rahvastiku jagunemine tööjõuks (aktiivseks rahvastikuks) ja mitteaktiivseks rahvastikuks ning tööjõu jagunemine omakorda hõivatuteks ja töötuteks. Rahvastiku vanuselist struktuuri mõjutavad loomulik iive ja migratsioon. Eesti puhul on loomulik iive olnud alates 1990-te algusest negatiivne, kuid viimastel aastatel on sündid ja surmad olnud peaaegu tasakaalus. Väljaränne on 2000. aastatel olnud kogu aeg mõnevõrra suurem kui

¹ Vt. selle kohta Reinhart ja Rogoff, 2009

sisseränne. Samal ajal mõjutab tööjõu ulatust ja hõivet ka selline liikumine teiste riikide tööjõuturule, mis migratsiooni näitajates ei kajastu. Näiteks suur osa Soomes töötavatest Eesti ehitajatest ja transporditöötajatest peab oma elupaigaks jätkuvalt Eestit ning osa neist sõidab igal nädalal tööle Soome. Tööjõu-uuringu andmetel ulatub selliste inimeste arv 20000-ni, mis on ca 3% Eesti hõivatutest (Viilmann, Soosaar, 2012). Joonisel 1 on esitatud Eesti loomuliku iibe ja migratsiooniga seotud rahvastiku muutused. Loomulik iibe on kogu vaadeldud perioodi jooksul olnud negatiivne, väljaarvatud aastal 2010. Ka rahvastiku väljaränne on olnud suurem kui sisseränne ning rahvaarv on vähenenud. Majanduskriisi ajal migratsioonisaldo mõnevõrra paranes, kuid kahel viimasel aastal on taas halvenenud just suurenenud väljarände tõttu.

Allikas. Eesti Statistikaamet

Joonis 1. Loomulik iibe, migratsioonisaldo ja rahvastiku muutus aastatel 2004-2011.

Tabelis 2 on esitatud üldised andmed Eesti tööturu kohta. Andmetest on näha, et rahvastik vanuses 15-74 on mõõdukalt kahanenud, mitteaktiivsete arv on kahanenud isegi rohkem ning tööjõud on majanduslanguse ajal olnud suhteliselt stabiilne. Või järeldada, et mingi osa mitteaktiivsetest liikus kriisi ajal tööjõu hulka, sest mitteaktiivsete arvu vähenemine oli suurem kui rahvastiku arvu vähenemine vanuserühmas 15-74. Tööjõus on järsult langenud hõivatute hulk ja kasvanud töötute hulk. Meeste tööpuudus oli suhteliselt kõrgem enne kriisi ja oli seda jätkuvalt ka kriisi ajal ning uue majandustõusu kahel aastal.

Eesti tööjõus osalemise määr on võrreldes teiste EL-i riikidega suhteliselt kõrge ning jääb maha ainult Skandinaavia riikides. Võrdluses teiste riikidega on andmed vanuserühma 15-64 kohta.² Vanuserühmas 15-64 oli Eestis tööjõus osalemise protsent aastal 2011 74,7, sh. meestel 78,1 ja naistel 71,5. See oli mõnevõrra kõrgem kui EL27 keskmine samal aastal, mis oli 71,2%, s.h. meestel 77,6% ja naistel 64,9%. Sealjuures oli suhteliselt kõrge just Eesti naiste osalemine tööjõus võrreldes EL27 keskmisega. Eesti näitajad oli suhteliselt lähedal Soomele (keskmine 74,9, meestel 77,2 ja naistel 72,7%).

Tabel 2 Eesti tööturg, 2007-2011

	2007	2008	2009	2010	2011
Rahvastik vanuses 15-74, tuhandetes	1046,4	1042,8	1038,8	1034,8	1029,8
Mitteaktiivsed vanuses 15-74, tuhandetes	359,0	347,9	348,0	348,0	333,8
Mehed	140,3	136,7	139,7	143,1	136,0
Naised	218,7	211,2	208,3	204,8	197,8
Tööjõud (Aktiivsed)	687,4	694,3	690,8	686,8	696,0
Hõivatud, tuhandetes	655,3	656,5	595,8	570,9	609,1
Mehed	330,0	330,9	288,1	275,1	301,4

² Andmed pärinevad andmebaasist <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment>.

Naised	325,4	325,6	307,7	295,8	307,7
Töötud, tuhandetes	32,0	38,4	95,1	115,9	86,8
Mehed	18,9	20,2	58,5	66,5	45,6
Naised	13,1	18,1	36,6	49,4	41,2
Töäjõus osalemise määr ³ (15-74), %	65,7	66,6	66,5	66,4	67,6
Mehed	71,3	72,0	71,3	70,5	71,8
Naised	60,7	61,9	62,3	62,8	63,8
Töötuse määr, %	4,7	5,5	13,8	16,9	12,5
Mehed	5,4	5,8	16,9	19,5	13,1
Naised	3,9	5,3	10,6	14,3	11,8

Allikad. Eesti Statistikaamet, Eesti Töövaldkonna areng, 2010-2011, Tallinn, EV Sotsiaalministeerium, 2012.

Eestis töäjõus osalemise määr jäi maha EL27 kõrgeima osalusmääraga riikidest nagu Rootsi ja Taani, kus töäjõus osales vastavalt 80,2% ja 79,3% rahvastikust vanuses 15-64. Sealjuures oli erinevus suurem just naiste osalemises tööturule (vastavad näitajad olid 2011. aastal nendes riikides 77,7% ja 76,1%). Tööpuuduse osas kasvas Eesti näitaja väga järsult ning oli 2010. aastal üks kõrgemaid EL-s. Samas oli ka töötute siirdumine tööturule 2011. aastal suhteliselt arvukas, mis väljendus ka töötute protsendi järsus vähenemises. Siiski kasvas samal ajal pikaajaliste töötute arve, mis näitab, et teatud elanikkonna rühmadel on tööturult väljalangemisel probleeme sinna tagasipöördumisega isegi olukorras, kus üldine majanduse seisund paraneb.

Tööturu paindlikkuse üheks näitajaks on see, kui võrd kiiresti leiavad tööd kaotanud inimesed uue töö ning milline on töötajamobiilsus ettevõtete ja tegevusalade vahel. Kriisi ajal vähenes töötajamobiilsus oluliselt. Kui majandustõusu aastatel vahetas töökohta 9% töötajatest, siis kriisi ajal langes see näitaja 6%-le, Kasvuaastatel leidis aasta jooksul tööd 60% töötutest, kriisi esimesel aastal 2009 langes see 40%-ni (Meriküll, 2011). Need numbrid kinnitavad seda, et tööturg ei ole eriti edukalt toimunud töötuse vähendajana ning seda kinnitab ka pikaajaliste töötute arvu suurenemine.

3. Kriitilised elanikkonna rühmad tööturul: pikaajaline tööpuudus, noorte ja vanade tööpuudus, regionaalsed erinevused ning eestlaste ja mitteestlaste hõive

3.1. Pikaajaline tööpuudus

Pikaajaliseks töötuks loetakse seda, kes on tööturult eemal olnud vähemalt 12 kuud. Tabel 3 kirjeldab seda, et ligikaudu pooled majanduskriisi aastatel 2008 ja 2009 töötuks jäänud inimestest liikus lühiajaliste töötute rühmast pikaajaliste töötute rühma (teine pool leidis uue töökohta vähem kui aasta jooksul). Aastal 2011 moodustasid pikaajalised töötud 57% kogu töötute arvust. Sealjuures vähenes pikaajaliste töötute

Tabel 3. Pikaajaline tööpuudus, (tuhat).

	2007	2008	2009	2010	2011
Alla 6 kuu	13,4	20,3	49,3	38,0	26,5
6-11 kuud	2,8	6,2	19,7	25,3	11,0
Vähemalt 12 kuud	15,8	11,8	26,1	52,6	49,3
S.h. vähemalt 24 kuud	8,9	6,2	9,0	19,3	27,5
Kokku	32,0	38,4	95,1	115,9	86,8

Allikad. Eesti Statistikaamet

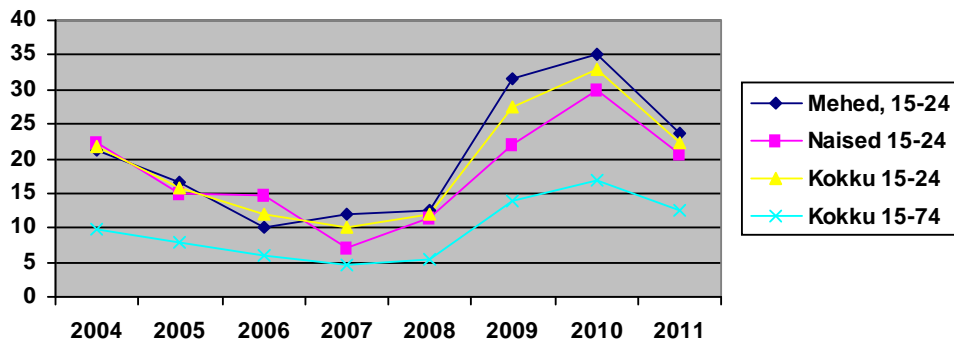
arv vähem kui töötute koguarv. Pikaajaliste töötute osakaal oli kõige suurem vanuserühmas 50-74, kus nad moodustasid 67% kõigist töötutest. Pikaajaliste töötute osakaal oli aastal

³ Töäjõus osalemise määr on töötajate (hõivatud ja töötud) osakaal 15-74 aastases rahvastikus.

2011 üle 50% ka teistes vanuserühmades, väljaarvatud noored vanuserühmas 15-24. Pikaajalisel töötusel oli seos töötajate haridustasemega, suurem oli pikaajaliste töötute osakaal I ja II haridustasemega töötajate hulgas ((Pöldis, 2012) Süvendame seda analüüsi teiste riskirühmade vaatlemisega.

3.2. Noorte tööpuudus

Noori vanuses 15-24 oli Eestis aastal 2011 kokku 180000, kellest 60% olid mitteaktiivsed. Selle peamiseks põhjuseks olid õpingud (87%-l mitteaktiivsetest), sellele järgnes rasedus-, sünnitus- või lapsehoolduspuhkusel viibimine (4,5%) ja ajateenistus (2,2%)⁴. Noorte tööpuudus on üldisest tööpuudusest kõrgem olnud kogu vaadeldud perioodi jooksul, aga tööpuuduse kõrgeaastal 2010 oli see kahekordne võrreldes üldise tööpuudusega. Samas majanduskasvu taastumisega koos toimunu tööpuuduse alanemine oli eriti suur just noorte hulgas, 32,9%-lt 2010. aastal 22,9%-le 2011. aastal. Üldine tööpuuduse näitaja alanes samal ajal 16,9%-lt 12,5%-le. Noorte tööpuudus oli suurem meeste hulgas, mille üheks põhjuseks oli see, et majanduskriisi ajal vähenes tööhõive kõige rohkem ehituses, kus suhteliselt palju noori mehi oli hõivatud. Haridustase oli oluline noorte tööpuuduse ulatust mõjutav tegur, I haridustasemega noorte seas oli töötuse määr 2011. aastal 30,9%, kõrgharidusega noortel 15%. Samuti oli noorte mitte-eestlaste töötus suurem noorte eestlaste tööpuudusest.

Allikas: Eesti Statistikaamet

Joonis 2. Tööpuudus 15-24 aastaste vanuserühmas ja võrdluses üldise tööpuudusega aastatel 2004-2011, %.

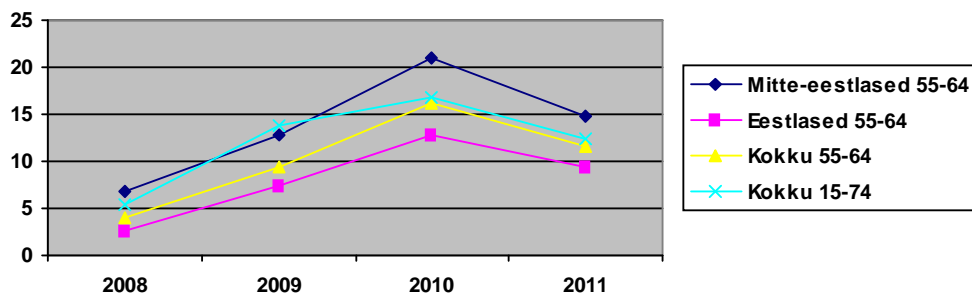
3.3. Vanemaealiste tööpuudus

Eestis oli 2011. aastal meeste pensioniiga 63. aastat ja naistel 61,5 aastat⁵. Vanemaealiste hulka kuulub vanuserühm 55-64, nii et teatud määral mõjutab vanemaealiste töötajate arvukust ka pensionilemineku ajastamine⁶. Vanemaealisi vanuses 55-64 oli 2011. aastal 164600, neist hõivatuid oli 57%, töötuid oli 7,5% ja mitteaktiivseid (pensionärid, haiguse või vigastuse tõttu tööjõu hulka mittekuuluvad) 35%. Vanemaealiste tööpuudus oli isegi mõnevõrra madalam kui üldine tööpuuduse näitaja. Samas oli küllalt suur erinevus eestlaste ja mitte-eestlaste vahel. Mitteeestlaste tööpuudus ulatus kõige suurema tööpuudusega aastal 2010 21 %-ni, samal ajal oli üldine vanemaealiste tööpuudus 16,2% ja kõigi vanuserühmade tööpuudus kokku 16,9%.

⁴ Andmed Töövaldkonna areng 2011-2012.

⁵ Naiste pensioniiga peab jõudma 2016. aastaks 63 aastani.

⁶ Pensionile minna on võimalik nii pensionieast varem või hiljem. Sel juhul vastavalt vähendatakse või suurendatakse väljamakstavat igakuist pensioni. Vastavat teemat käsitleme detailsemalt sotsiaalkindlustusega seoses.

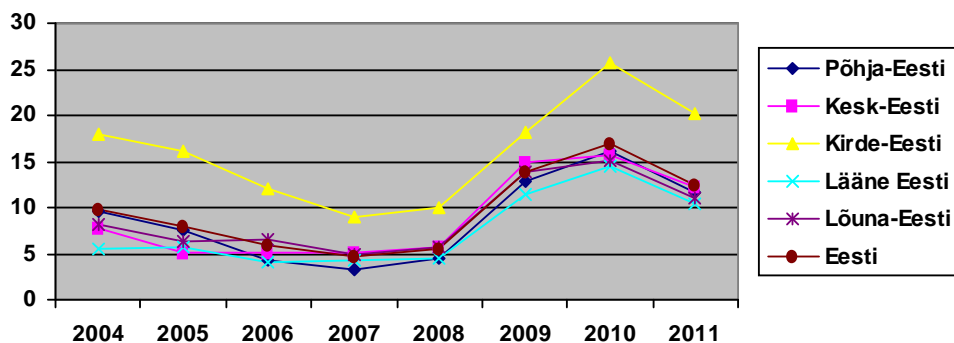
1

Allikas: Eesti Statistikaamet

Joonis 3. Tööpuudus 55-64 aastaste vanuserühmas ja võrdluses üldise tööpuudusega aastatel 2008-2011, %.

3.4. Regionaalsed erinevused

Regionaalselt eristub suure tööpuudusega Kirde-Eesti. Töötus oli siin ka kiire majanduskasvu aastatel 10% ligikal samal ajal kui mujal Eestis oli see 4-6% lõikes. Kirde-Eesti tööpuudus ulatus 2010.aastal 25,8%-ni ning aastaks 2011 oli see alanenud 20,3%-ni. samal ajal kui Eestis keskmiselt oli see 12,5%. Kirde-Eesti eristumise põhjuseks on suur mitte-eestikeelse elanikkonna osakaal (piirkonna suurimas linnas Narvas moodustab mitte-eestikeelne elanikkond 97%).

Allikas: Eesti Statistikaamet

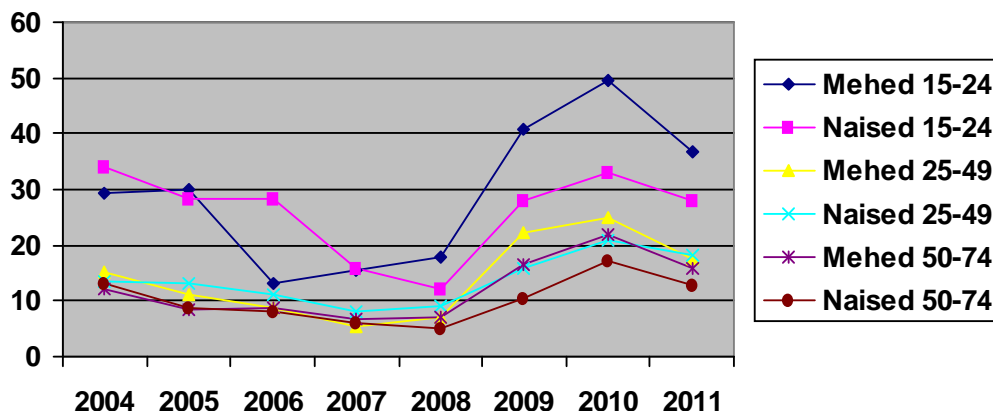
Joonis 4. Tööpuudus regiooniti aastatel 2004-2011

Suur osa mitte-eestlastest ei valda peale vene keele muid keeli, mis raskendab töö leidmist Eesti teistes piirkondades ning rahvusvahelistes firmades. Ka on struktuursete muutuste käigus vähenenud töötleva tööstuse osakaal. Selles sektoris oli mitte-eestlaste osakaal suhteliselt kõrgem võrreldes teiste tegevusaladega.

3.5. Mitte-eestlaste hõive

Mitte-eestlaste tööhõive on üldiselt madalam ja töötus suurem kui eestlastel. Joonisel 5 on esitatud mitte-eestlaste töötuse näitajad soo ja vanuse järgi, et välja tuua hõive seisukohast kõige kriitilisemaid elanikkonna rühmasid. Eriti paistab silma noorte mitte-eestlaste kõrge tööpuudus. Eespool vaatlesime noorte tööpuudust tervikuna ja tuvastasime, et selles vanuserühmas on töötus kõrgem kui teistes vanuserühmades. Tuues sellesse analüüsi eestlaste ja mitte-eestlaste ning soo mõõtmed, saame järeldada, et majanduskasvu aastatel peale EL-ga liitumist oli noorte mitte-eestlaste töötus ligikaudu kaks korda kõrgem kui eestlastel. Aastal 2008 kui kriis algas, aga valdavalt ei olnud veel mõjutanud hõivet, oli eestlastest meeste ja naiste ning mitte-eestlastest naiste vanuses 15-

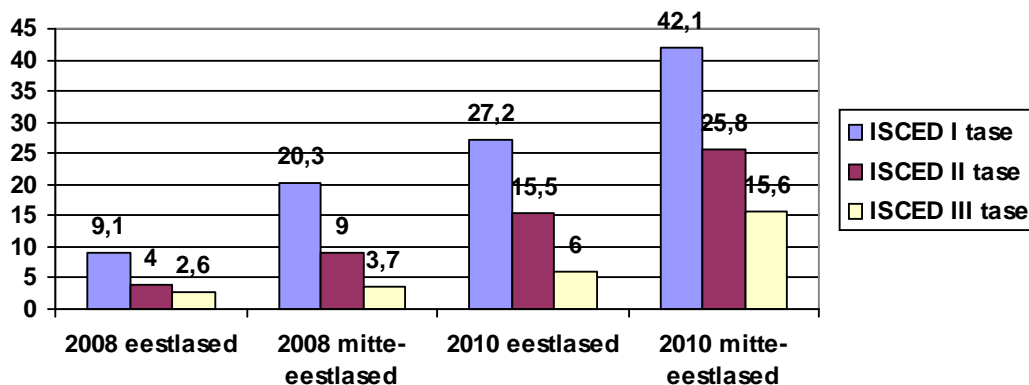
24 tööpuudus küllalt sarnane (vastavalt 10,1%, 10,9% ja 12,2%). Mitte-eestlastest noorte meeste tööpuudus oli mõnevõrra kõrgem ulatudes 17,7%-ni. Kriisiaastatel kasvas kolme esimese rühma töötus suhteliselt sarnaselt ning ulatus kõige kõrgema tööpuudusega aastal 2010 vastavalt 29,4%, 28,6% ja 33,2%-ni. Noorte mitte-eestlastest meeste tööpuudus kasvas sama aastal 49,6%-ni. Majanduskasvu taastumine alandas 2011. aastal noorte eestlastest naiste tööpuuduse 17,1%-ni ning meestel 16,5%-ni, mitte-eestlastest noortel naistel jäi see näitaja 2011. aastal 28,1% peale ning meestel 36,6% peale. Teistes vanuserühmades ei olnud nii suuri erinevusi mitte-eestlaste töötuse osas, vanuserühmade 25-49 ja 50-74 nii mitte-eestlastest naiste kui meeste töötuse näitaja jäi madalamaks kui oli eestlastest noortel, kuid oli mõne protsendi kõrgem kui vastavatel eestlaste vanuserühmadel. Huvitav teema on see, kui võrd mitte-eestlaste tööpuudus on seotud regionaalsete erinevustega tööhõives.

Allikas: Eesti Statistikaamet

Joonis 5. Mitte-eestlaste tööpuudus vanuserühmade ja soo lõikes aastatel 2004-2011, %.

Kahtlemata on Kirde-Eesti suur tööpuudus seotud mitte-eestlaste suure osatähtsusega selles regioonis. Samas asuvad ligikaudu pooled mitte-eestlased teistes Eesti piirkondades, eelkõige pealinnas Tallinnas, mis kuulub Põhja-Eestisse. Siin ei lange regionaalne ja rahvuslik aspekt kokku, pigem tekitab sinne majanduskeskkond rohkem võimalusi ka mitte-eestlastele. Kriitiliste tööhõive probleemidega tegelemiseks eraldatud vahendite ulatust ja otstarbekust hindame järgmise alapunkti.

Allikas: Töövaldkonna areng 2010-2011.

Joonis 6. Eestlaste ja mitte-eestlaste tööpuudus haridustaseme lõikes aastatel 2008 ja 2010 aastal, %.

Haridustase on oluline töötust mõjutav tegur. Majandusliku kasvu perioodil ja vahetult kriisi alguses 2008. aastal kui kriis ei olnud veel hõivet mõjutanud, oli märkimisväärne vahe eestlaste ja mitte-eestlaste tööpuuduses ainult madala haridustasemega (ISCED I tase) töötajate osas, teiste haridustasemete lõikes oli küll eestlaste töötus väiksem, aga vahe ei

olnud nii suur. Kriisi ajal kasvas kõigi haridustasemega töötajate töötus, kuid suhteliselt mõõdukaks jäi see ainult kõrgharitud eestlastel (III haridustase). Eriti suur on töötus kriisi ajal olnud algharidusega töötajate hulgas, eriti mitte-eestlastel. Suhteliselt on mitte-eestlaste tööpuudus kõige suurem võrreldes sama haridustasemega eestlastega kõrgharitud (ISCED III tase) hulgas, kus erinevus on 2,5 kordne. Üheks seletuseks on see, et kõrgharitud mitte-eestlaste hulgas on suhteliselt palju neid, kelle aastakümneid tagasi omandatud haridus ei vasta muutunud tööturu nõuetele, mistõttu neil on töö leidmine keeruline. Üsna palju on selliste inimeste hulgas tehnilise kõrgharidusega mitte-eestlasi, kelle hõivet mõjutas ka suurte tööstusettevõtete kadumine millega lakkasid olemast ka vastavat ettevalmistust nõudvad töökohad. Tegevusaladest on mitte-eestlased jätkuvalt enim hõivatud töötlevas tööstuses (25,9%) millele järgnevad hulgi- ja jaekaubandus ning mootorsõidukite remont (13,6%) ning veondus ja laondus (10,5%). Suhteliselt vähem on mitte-eestlase esindatud primaarsektoris ja teeninduses (Põldis, 2012a).

4. Tööturu institutsioonid, regulatsioonid, passiivsed ja aktiivsed tööturu meetmed

Tööhõive probleemidega tegelemisel on keskseks asutuseks aastast 2009. ka endise Tööturuameti funktsioonid üle võtnud Eesti Töötukassa. Viimasel on igas maakonnas kohalik osakond. Samuti tegelevad tööturu probleemidega mitmed Sotsiaalministeeriumi osakonnad (tööturu, tööelu arengu, tööpoliitika info ja analüüsi osakonnad). Järelevalve ja konfliktide lahendamise tegeleb Tööinspeksioon. Riigi tasandil tegeleb riiklik lepitaja, kelle poole osapooled saavad pöörduda näiteks kollektiivlepingu sõlmimisega seotud vaidluste puhul. Samuti töötavad töövaidluskomisjonid, kuhu töötajad saavad pöörduda teabe ja juriidilise abi järele ning mis annavad soovitusi töövaidluste lahendamiseks.

Töötukassa maksab töötutoetusi ja töötukindlustushüvitist, samuti hüvitisi koondamise ja tööandja maksejõuetuse korral. Töötukassa pakub ka mitmesuguseid tööturuteenuseid, mida kirjeldame allpool. Tööturuprobleeme käsitlevat seadusandliiku raamistikku on alates 2009. aastast oluliselt muudetud ja täiendatud. 2009. a. 1. juulist hakkas kehtima uus Töölepinguseadus, mis võttis kokku eri osapoolte (töövõtjad ja –andjad ning valitsus) aastaid kestnud läbirääkimiste tulemused. Seaduse raamistikuks oli tööturu stabiilse paindlikkuse kontseptsioon, mille eeskujud tulid eelkõige Taanist ja Hollandist. Kuna selleks ajaks oli alanud majanduskriis ja valitsusel oli suuri probleeme eelarvedefitsiidi hoidmisega Stabiiliseerimis- ja kasvupaktiga sätestatud raamistikus, siis seaduse lõpliku variandi Parlamenti viinud valitsuskooalitsioon realiseeris küll paindlikkuse osa, kuid stabiilsust andvate sotsiaalsete garantiide rakendamine lükati edasi.⁷ Teised olulised seadused on Tööturuteenuste ja –toetuste seadus ja Töötuskindlustusseadus.

4.1. Töölepingud, osalise ja täisajaga töö

Töövõtja ja –andja vaheline kokkulepe töötamiseks võib olla sõlmitud tähtajatult või tähtajaliselt. Töö lõputähtaeg võib olla fikseeritud töölepingus, suulise kokkuleppega või muul viisil määratud (näiteks hooajatöödel või teise töötaja asendamisega tema töökohal). Statistikaameti andmetel pidas 2011. aastal oma tööd tähtajaliseks ainult 4,5% kõigist palgatöötajatest, ülejäänud lepingud olid tähtajatud.

⁷ OECD raport aastast 2010 kommenteeris seda järgmiselt: Inspireerituna rahvusvahelisest arutelust paindliku stabiilsuse teemadel, võttis Eesti 2009. aasta keskel vastu uue Töölepinguseaduse, mis lihtsustas mitmeid reegeleid ja liberaliseeris töötajate kaitset puudutavaid reegeleid. Mõõdetuna OECD poolt kasutatavate meetoditega oli Eestis rakendatavad töötajate kaitse meetmed ranguselt sarnased Euroopa riikide keskmisega, kuid veidi vähem paindlikud võrreldes OECD keskmisega. Peale uue seaduse vastuvõtmist on need meetmed paindlikumad kui OECD-s keskmiselt ning lähedased inglise keelt riigikeelena kasutatavatele maadele. Reform, mis oli üle kümne aasta toimunud valitsuse, ametiühingute ja tööandjate vaheliste arutelude tulemus, pidi ellu viima stabiilse paindlikkuse põhimõtte. Nende raames olid ettenähtud oluliselt suuremad toetused töötuse korral, mille rakendamine aga lükati edasi aastasse 2013. Rakendamist leidis "painslikkuse osa", kuid mitte "tagatiste osa". VT. Ka Eamets (2010). (Inspired by the international debate about flexicurity, Estonia introduced a new Employment Contracts Law in mid-2009 that simplified many rules and liberalised the employment protection regulations. As measured by the OECD's scoring methods, Estonia's strictness of employment protection was previously similar to the European average but a little bit less flexible than the OECD average; it is now more flexible than the OECD average and close to the English-speaking countries. The reform, adopted after a decade of discussions between the government, trade unions and employers, had been conceived as a part of a flexicurity package together with the above-mentioned planned improvements in the generosity of unemployment benefits, which were postponed till 2013. In effect, the "flexibility" part of package was implemented but not the "security" part) (OECD Reviews... 2010, p.14.)

Osalise tööajaga töötamise korral on tööaeg vastavast normist lühem. Töötaja jaoks nähakse osaajaga töötamises võimalust tööd ja eraelulisi tegevusi (õppimine, laste hooldamine ja kasvatamine) paremini ühildada. Osaajaga töötamise võimalust on muuhulgas nähtud ühe naiste tööhõivet suurendava olulise tegurina. Tabel 4 sisaldab osaajaga töötamise andmeid Eesti kohta.

Tabel 4. Osalise tööajaga töötajate osatähtsus palgatöötajate hulgas 2008-2011 %

	2008	2009	2010	2011
Mehed	3,3	6,1	6,2	4,3
Naised	9,7	13,1	13,8	14,8
15-24	12,4	17	21	16,2
25-49	4,1	7,1	6,5	6,3
50-74	9,4	12,9	14,5	14,6
Kokku	6,6	9,9	10,2	9,8

Allikas: Statistikaamet, Töövaldkonnaareng 2010-2011.

Osatööajaga töö osatähtsus kasvas majanduskriisi ajal, eriti naiste töötamise osas. Vanuserühmade lõikes töötasid kõige rohkem osaajaga 15-24 aastased. Üheks põhjuseks osaajaga töötamise laiemale kasutamisele oli ettevõtete soov töötajate säilitamiseks vähenenud tellimuste korral. Vanemaealiste kasvanud osaajaga töötamine on seostatav samuti üheltpoolt täistööajaga töötajate suunamisega kriisi ajal osalisele tööajale. Kriisi ajal praktiliselt ei vähenenud tööjõu hulk, mis on seotud osaliselt asjaoluga, et ka pensioniealised eelistasid säilitada töötamise võimalust, mille üheks vormiks on osalise tööajaga töö. Selle üheks põhjuseks on madalad pensionid.

Kaugtöö, mille puhul töötaja teeb tööd väljaspool tööandja tavapäraseid tööruume ning on enamasti ettevõttega ühendatud infotehnoloogia- ja telekommunikatsioonivahendite abil, oli teiseks uuenduslikuks töövormiks. Kaugtööd tegi 2011 aastal 6,1% palgatöötajatest, ametialaselt oli see mõnevõrra rohkem levinud juhtide (kaugtöö tegijaid oli 18,9% kõigist antud alal tegutsevatest palgatöötajatest) ja tippspetsialistide (12,1%) hulgas. Tegevusaladest tehti kõige rohkem kaugtööd info- ja side- ning teaduse- ja tehnikaalal (Malk, 2012).

Uus aasta 2009 1. juulist kehtima hakanud Töölepinguseadus muutis lihtsamaks ja odavamaks töötajate vallandamise. Etteteatamisperioodi lühendati varasemalt 2-4 kuult 0,5-3 kuuni (15 kalendripäeva alla 1 aasta töötanutele, 30 päeva 1-5 aastat töötanutele, 60 päeva 5-10 aastat töötanutele ning 90 päeva neile, kes olid töötanud 10 ja rohkem aastat). Vähendati lahkumistoetust, tööandja maksab uue seaduse järgi ainult 1 kuu palga. Sellele lisandub Töötukassa poolt makstav täiendav 1 kuu palk ettevõttes 5-10 aastat töötanutele ning 2 kuupalka neile, kes on töötanud rohkem kui 10 aastat⁸. Fikseeritud tööajaga lepingud on lubatud siis, kui selleks on erilised põhjused nagu töö ajutine iseloom ning töölepingu kestvus on kuni 5 aastat. Tööandjal on aga kohustus juhul kui töötaja leping lõpetatakse varem, maksta talle töötasu kuni lepingu kehtimise perioodi lõpuni. See tingimus ei kehti tööandja pankroti korral. Uus seadus määratleb ka ajutise renditöö mõiste ning kohustab tööandjat vastavat teavet töötajale jagama. Uus leping tühistas nõude teatud administratiivsete tegevuste järele nagu töötajate karjääri fikseerivad tööraamatud ning isiklikud toimikud. Samuti tühistati kohustus saada nõusolek Töökaitseinspeksioonilt töötaja rakendamisel ajutiselt osaajaga tööle ning kollektiivsete vallandamiste korral⁹.

4.2. Palgapoliitika

Tööturu paindlikust mõjutab teatud määral ka miinimumpalk. Eestis kehtib miinimumpalk, mis 2012. aastal oli 290 eurot kuus ja 1,80 eurot tunnis. Miinimumpalga kokkuleppimise eesmärgiks on vältida töötajate ebaõiglast tasustamist ning mõjutada palga kujunemist selliselt, et see tagaks toimetulekuks tarviliku sissetuleku tööalasest tegevusest. Paindumatus ja tööhõivet vähendava tegurina nähakse sellist miinimumpalka, mis ületab

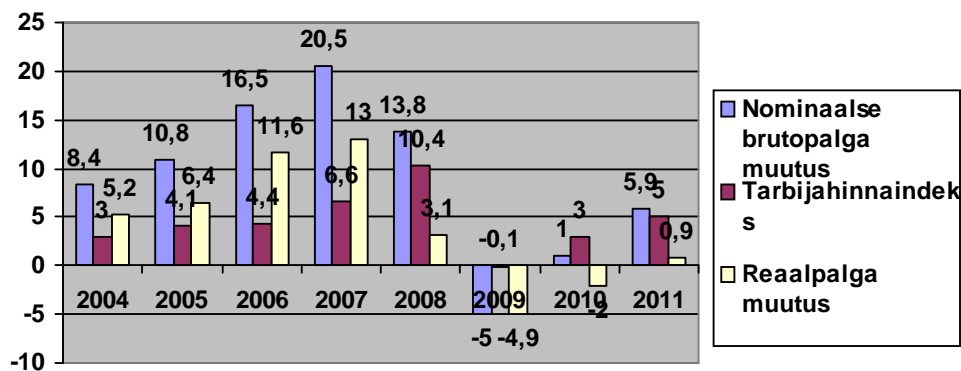
⁸ Töötajatele üle 20 aastase töö staažiga antud ettevõttes kehtib aastani 2015 vana seadusega ettenähtud lahkumishüvitis, mis annab neile juurde 1 kuupalka võrreldes uue seaduse tingimustega (seega saavad nad kokku hüvitist 4 kuupalka ulatuses).

⁹ Töötuskindlustusseadus (RT I, 21.12.2011, 23)

nõudluse ja pakkumise põhjal kujuneda võiva tasakaalupalga. Miinimumpalgaga seonduvaks üheks probleemiks võib olla see, et tasakaalupalk erineb tegevusalade ja regioonide lõikes, kuid poliitilistel põhjustel on praktiliselt võimatu miinimumpalka diferentseerida. Eesti miinimumpalk ei ole praktiliselt mõjutanud tööhõivet.

Enne majanduskriisi kuni aastani 2008 oli Eestis väga kiire palkade kasv. Nii suurenes keskmine nominaalne brutopalk 2006. aastal 16,5%, 2007. aastal 20,5% ja 2008. aastal 13,8%. Reaalpalk kasvas samadel aastatel vastavalt 11,6%, 13,0% ja 3,1%. Enne kriisi oli Eesti majanduse stabiilsus tõsiselt häiritud, reaalpalka tõus ennetas oluliselt tootluse tõusu, laenude kiire kasv oli tekitanud hinnamulli kinnisvara sektoris ning oli ka üldise inflatsiooni üheks põhjuseks. Fikseeritud vahetuskursi tõttu suurendas nominaalne tulude kasv samas mahus nõudlust impordi järele, mis kajastus välismajanduse defitsiidis. Maksebilansi jooksva konto defitsiit ulatunud aastal 2007 17,4%-ni SKP-st. Eesti majanduspoliitilistes aruteludes on alati välja toodud tööturu paindlikkuse teemat seoses võimega absorbeerida välismajanduslikke šokke. See on eriti oluline majanduse tasakaalustamiseks seetõttu, et fikseeritud vahetuskursi ja avatud kapitalituru puhul teiste vahendite (näiteks vahetuskursi odavnemine) kasutamise võimalus puudub. Majanduskriisi aastad näitasid, et teatud määral niisugune kohanemine läbi tööturu toimub, kuigi küsitavaks jääb kas sellise "sisemise devalveerimise" ulatus oli piisav Eesti majanduse konkurentsivõime taastamiseks.

Joonisel 7 on kirjeldatud Eesti nominaalse brutopalka, tarbijahinna indeksi ning reaalpalka muutumist perioodil 2004-2011. kriisi ajal hinnatõus korraks pidurdus aastal 2009, nominaalpalgad langesid samuti ainult 2009. aastal ning ka 2010 aastal oli tõus väga napp. Aastal 2011 toimunud palgatõus aga viis keskmise nominaalpalga kriisieelse aasta 2008 tasemele, kuigi palgasaajate arvu vähenemise tõttu oli kogunõudlus väiksem. Reaalpalk alanes ka 2010. aastal ning 2009. aastal oli reaalpalka kasv vaid 0,9%.

Allikas: Eesti Statistika.

Joonis 6. Nominaalse brutopalka, reaalpalka ja tarbijahinna indeksi muutus 2004-2011, %.

Tegevusalade lõikes alanes 2009. aastal nominaalne brutopalk kõige rohkem ehituses (-13,2%), mäetööstuses (-7,9%), avalikus halduses ja riigikaitstes (-7,5%), kunsti, meelelahutusvaldkonnas (-7,2%). Siinjuures tuleb silmas pidada ka seda, et palganäitaja kirjeldab täistööajale taandatud töötasu. Kuna suurenes ka osaajaga töötajate arve, siis vähenesid sissetulekud tegelikult rohkem. Riigitöötajate palgad külmutati 2009.aastaks, teistes sektorites toimus palkade alanemine individuaalsete tööandjate ja -võtjate vaheliste kokkulepetena.

4.3. Töötuskindlustuse rahastamine ja töötutele makstavad toetused ning hüvitised

Töötuskindlustussüsteemi rahastatakse töötuskindlustusmaksuga, mille määr oli 2012. aastal 4,2% ning millest tööandja maksis 1,4% ja töövõtja 1,8%. Sellisele tasemel tõsteti maksumäärad 2009. aastal majanduskriisi alates ja hiljem on nii tööandjad kui -võtjad nõudnud valitsuselt selle alandamist, kuid eelarvestabiliseerimise vajadusele viidates on valitsus sellest keeldunud (maksumäärad olid uue Töölepinguseaduse kehtestamisel 2009. aasta keskel tööandjale 0,5% ja töövõtjale 1%).

Töötutoetusele või töötuskindlustushüvitisele on õigus registreeritud töötutel¹⁰. Võrreldes üldise töötuse määra registreeritud töötuse määraga, on näha, et ligikaudu üks kolmandik töötutest ei võta end arvele Töötukassas, mis jätab nad ilma õigusest saada hüvitisi või toetusi. Näiteks 2010. aasta I kvartalis kui tööpuudus Eestis saavutas kõige kõrgema taseme, oli üldise tööpuuduse näitaja 20,7%, registreeritud tööpuudus oli 14,4%. Töötukassasse mittepöördumise peamisteks põhjusteks oli ise hakkamasaamine (34%), töötuskindlustushüvitise või töötutoetuse saamise õiguse puudumine (31%) ning Töötukassa poolt pakutava sobiva töö puudumine (25%) (Põldis, 2012b).

Registreeritud töötutel on õigus saada kas töötuskindlustushüvitist või töötutoetust. Töötuskindlustushüvitisele on õigus töötul, kellel on töötuskindlustustaaži vähemalt 12 kuud töötuna arvele võtmisele eelnenud kolme aasta jooksul ja kelle viimane töösuhe ei lõppenud omal algatusel või poolte kokkuleppel¹¹. Esimese 100 päeva jooksul moodustas hüvitist 50% töötusele eelnevast palgast ja seejärel 40% keskmisest palgast. Maksimalne hüvitise maksmise periood on 360 päeva, kuid seda juhul kui töötaja maksis töötuskindlustusmaksu vähemalt 110 kuu jooksul enne töötuks jäämist. Töölepingu seaduse vastuvõtmisele eelnevalt olid tööturu osapooled leppinud kokku hüvitised suuruses 70% palgast esimese 100 päeva jooksul ja 50% järgneval perioodil, kuid sellise mahus hüvitiste maksmine lükati edasi samuti 2013. aastasse. Samuti lükati edasi hüvitise maksmine juhul kui töötaja lahkus omal soovil või kokkuleppel tööandjaga. Minimaalseks töötuskindlustusmaksuks kehtestati 1 juulist 2009 pool miinimum palka, keskmine kuu väljamakse oli 2011 aastal 257 eurot kuus.

Töötutoetusele on õigus töötul, kes on arvelevõtmisele eelneva 12 kuu jooksul olnud vähemalt 180 päeva hõivatud tööga või tööga võrdsustatud tegevusega¹². Töötutoetuse suurus on 64 eurot kuus, mis moodustab 8% keskmisest ja 23% miinimumpalgast oli oluliselt allpool vaesuspiiri ja tingis täiendava toimetulekutoetuse maksmise. Toetust makstakse kuni 270 päeva jooksul. Registreeritud töötutest said 2011. aastal töötuskindlustushüvitise väljamakseid aasta keskmisena 12000 inimest (22% registreeritud töötutest) ja töötutoetust 10300 inimest (19% registreeritud töötutest). Kokku oli nende kahe rahalise allika kasutajaid 41% registreeritud töötutest ehk 26% kõigist töötutest. Sealjuures ei saanud 64500 inimest mingeid toetusi, kuid nendele võisid laiendada aktiivsed tööturumeetmed. Töötus registreerimine andis töötule Eesti Haigekassa poolt kaetava ravikindlustuse. Kui töötaja oleks ise muretsenud vabatahtliku ravikindlustuse, siis oleks ta pidanud tasuma ravikindlustuse seaduse järgi 13% eelmise kalendriaasta keskmisest brutokuupalgast. Aastal 2011 oleks selline igakuine makse olnud 103 eurot aastas, mis moodustas miinimumpalgast 37% ning ületas tunduvalt 64 euro suurust töötutoetust. Seega oli töötuks registreerimise puhul ravikindlustuse näol saadav kasu suurem kui otsene toetuse väärtus. Töötutel on esimese töötuks olemise viie kuu jooksul õigus keelduda tööst, mis ei vasta nende haridusele, varamale töökogemusele või palgale. Peale seda kui nad on töötud olnud juba kuus kuud, peavad nad vastu võtma iga töö, mille eest makstakse töötuskindlustushüvitisest või miinimumpalgast kõrgemat palka.

4.4. Aktiivsed tööturu meetmed

Üks Töötukassa funktsioone on leida töötule tööotsijale sobiv koht ning tööandjale sobiv töötaja. Selleks kogutakse andmeid vabade töökohtade kohta ettevõtetes ning nõustamise ja sooviavalduse alusel püütakse suunata töötuid nendele sobivatele ametikohtadele. Süsteem ei ole olnud väga efektiivne, 2010. aastal leidis 155922-st arvel olnud töötust töö 58550 ehk 37,5%, 2011. aastal 122117-st 49274 ehk 40% (Põldis 2012b). See tähendab, et alla poole töötutest leidis samal aastal tööturul rakendust. Kasutatav uus andmebaas võimaldab töötutel otsida neile sobivaid töökohti ning tööandjatel on samuti juurdepääs sellele leidmaks sobivaid töötajaid vakantsetele ametikohtadele.

Tööturuteenuste osutamine toimub Tööturuteenuste ja –toetuste seaduse ja Euroopa Sotsiaalfondi programmi “Kvalifitseeritud tööjõu pakkumise suurendamine 2007-2013” raames. Töötajale koostatakse individuaalne tööotsimiskava. Pakutavad teenused hõlmasid karjääri nõustamist, tööturukoolitust, töötusinspektsiooni, tööpraktika ja avaliku

¹⁰ Töötü ILO definitsiooni, mille kohaselt töötü on isik, kes on ilma tööta, otsib aktiivselt tööd ja on töö leidmisel valmis kahe nädala jooksul tööd alustama, kasutab Statistikaamet tööjõu-uuringute läbiviimisel. Registreeritud töötü on isik, kes on tööta ja on end Eesti Töötukassas töötuna registreerinud.

¹¹ Töötuskindlustusseadus (RT I, 21.12.2011, 23)

¹² Tööturuteenuste ja –toetuste seadus (RT I, 23.12.2011,10)

töötoetamist. Samuti pakuti ettevõtluse alustamise toetus. Aastal 2010 kasvas oluliselt palgatoetuste osa, millega toetati töötuid rakendanud ettevõtteid. Kulud tööpoliitikale kokku olid aastal 2008 0,16% SKP-st, kuid kasvasid aastaks 2009 0,51%-ni SKP-st ning 2010 aastal 0,57%-ni SKP-s. 2011.aastal olid need kulutused mõnevõrra vähenenud seoses töötute arvu vähenemisega ja ulatusid 0,485-ni SKP-st. Kõigil vaadeldud aastatel moodustasid aktiivsed tööturumeetmed ligikaudu 2/3 ja passiivsed meetmed 1/3 kulutustest.

5. Sotsiaalsete partnerite osa, kohalikud omavalitsused

Tööturu arengud on olulisel määral mõjutanud kolmepoolsed konsultatsioonid tööandjate, töövõtjate ja valitsuse vahel. Kuna Eestis on praktiliselt kogu taasiseseisvuse kahekümne aasta jooksul võimul olnud parem-tsentristlikud koalitsioonid, siis on see üsna palju kajastunud ka tööturukorralduses. Sellest lähtudes võiks eeldada, et valitsusel ja tööandjatel on suhteliselt kerge teha koostööd ning töövõtjate huvid on vähem kaitstud. Suures osas on töö- ja sotsiaalpoliitika olnud seotud turu kasutamise ja suure osaga. Majanduskriisi tõi aga esile töötajate sotsiaalse kaitse teemad ning komplitseeris kolmepoolses koostöös osalavate partnerite suhteid.

5.1. Sotsiaalsed partnerid

Tööandjate poolel on kõige mõjukam organisatsioon Tööandjate Keskliit, mis hõlmab 24 haruorganisatsiooni ja 60 suuremat ettevõtet. Kokku on selle organisatsiooniga seotud ca 1500 ettevõtet, kus töötab ca 35% erasektori töötajatest. Teised olulised ettevõtlusega seotud organisatsioonid on veel Eesti Kaubandus-Tööstuskoda ja Eesti Väike- ja Keskliste Ettevõtete Assotsiatsioon (EVEA).

Töövõtjatest kuulub ametiühingutesse ca 10%, mõjukamad on Eesti Ametiühingute Keskliit (AKL), mis hõlmab haruorganisatsioone nagu Transpordi- ja Teetöötajate Ametiühing jne ning eelkõige haridus ja teadustöötajaid hõlmav Teenistujate Ametiühing (TALO). Kahte ametiühingut eristab pigem hõlmatud tegevusalade erinevus kui ideoloogilised põhjused. Töötajate madal kaetus ametiühingutega on mõnevõrra paradoksaalne seetõttu, et arvestatav osa Eesti välisettevõtetest kuulub Skandinaavia kapitalile ning emafirmade kodumaal kuulub ametiühingutesse 70-80% töötajatest. Siiski on ametiühingud rohkem levinud suuremates ettevõtetes, näiteks üle 250 töötajaga ettevõtetes on ametiühing 48%-s, kohalikest omavalitsustest ja riigi asutustest on ametiühing 40%-s (Viilmann, Soosaar, 2012). Selline olukord tingib ka kollektiivlepingute vähesuse ja selle, et suurem osa palkasid määratakse kindlaks tööandja ja –võtja vaheliste läbirääkimiste teel. Siiski on kollektiivlepingute ulatus suurem kui ametiühingutega kaetus. Eestis on kollektiivlepinguid võimalik sõlmida kahel viisil. Kui ettevõttes on ametiühing, siis sõlmib viimane töötajate nimel kollektiivlepingu tööandjaga. Ametiühingu puudumisel võib töötajate üldkoosolek valida usaldusisiku, kes esindab töötajaid kollektiivlepingu sõlmimisel. Eestis katavad kollektiivlepingud enam kui 5 töötajaga asutustes ligi kolmandiku töötajatest. Teemadena, kus kokku leppida, nähakse töökorralduslikke, tööohutuse ja tervishoiu alaseid küsimusi. Töötasude osas leiab kolmveerand töötajatest, et tingimused tuleb kokku leppida individuaalselt, vaid 20% leiab, et töötasu tuleks teiste töötajatega koos kokku leppida (Espenberg, Jaakson, Kallaste, Nurmela, 2012).

Eestis toimus enne 2009. aastat ulatuslik koostöö kolme osapoole (valitsus, tööandjad ja töövõtjad) vahel seose uue töölepinguseaduse ettevalmistamisega.. Seaduse vastuvõtmine aga langes aega 2009. aasta kevadel kui majanduskriis oli Eestisse jõudnud ja riigieelarve oli väga pingelises seisus. Eesti valitsus üritas euroga liitumiseks hoida eelarvedefitsiiti piires 3% SKP-st. Seetõttu võeti vastu küll seaduses ettenähtud tööturu regulatsioonide paindlikkust suurendavad meetmed, aga lükati edasi töötajate kaitset tagavad ja suurendavad meetmed, s.h. töötuskindlustushüvitise ning toetuse suurendamine. Need muudatused ei olnud eriti töövõtjate esindajatele kerged vastu võtta, aga kriisi olukorras saavutati siiski kokkulepe. Aastal 2011 aga puhkes suurem konflikt seose töötuskindlustusmaks alandamise ettepanekuga 4,2%-lt 3%-le (töövõtjate osa 1,8% ja tööandjatel 1,2%), mida toetasid nii tööandjad kui töövõtjad. Valitsus aga otsustas säilitada töötuskindlustuse maksed samal tasemel viidates vajadusele üldiste reservide järele. Ka allutas valitsus Töötukassa rahaliste vahendite haldamise Riigikassale põhjendades seda riigi rahandusliku tegevuse konsolideerimise vajadusega. Kuna maksumäärad kehtestab Parlament ja valitsuskoalitsioonil on seal piisav enamus, siis on töövõtjate ja –andjate ettepanekud valitsusele soovituslikud, kuid mitte kohustuslikud. Konflikti käigus kutsusid

tööandjad ja –võtjad ära oma esindajad kolmepoolsete läbirääkimiste komisjonist ning see koostöö polnud taastunud 2012. aasta suveks.

5.2. Kohalikud omavalitsused

Eestis on kahetasandiline omavalitsuste süsteem kuhu kuuluvad 15 maakonda ja 226 kohaliku omavalitsust (KOV-i), viimastest on 33 linna ja 193 valda. Töötukassal on maakondlikud osakonnad, kus töötud saavad end arvele võtta ja kus pakutakse tööturu teenuseid. Sotsiaalhoolekande alal on KOV-de ülesandeks sotsiaaalabi ja vanurite, puuetega inimeste ning teiste abivajajate hoolekande korraldamine ning vanadekodude, turvakodude ja teiste sotsiaalhoolekande asutuste ülevalpidamise korraldamine. KOV-le on antu toimetulekutoetuste maksmine riigieelarvest laekunud vahendite arvel. Tervishoiu alal vastutab KOV esmatasandi tervishoiuteenuste osutamise eest (perearstid näiteks) ning KOV-de korraldada on ka ravikindlustusega hõlmamata isikute ravikulude kompenseerimine. Üldiselt on suur osa KOV-dest väikesed, pooled neist on alla 2000 elanikuga ning nende võimalused sotsiaalseid teenuseid osutada on piiratud. Nende tuludest on kõige suurema osakaaluga maksu- ja Tolliameti poolt kogutav üksikisiku tulumaks, millest KOV-le läks 2010. aastal 11,4% (üksikisiku tulumaksumäär kokku oli 21%) ning mis moodustas 46% kõigist KOV-de tuludest (Sannik..., 2011).

6. Sotsiaalse kaitse süsteem ja kohanemine majanduskriisiga

Siin kirjeldame mõningaid Eesti sotsiaalse kaitse süsteemi omadusi just niivõrd kui vastavad teenused ja nende rahastamine on sõltuvad tööturul toimuvatest arengutest. Esitame kõige üldisema pildi sellest valdkonnast ning majanduskriisi ajal vastuvõetud muudatustes vaatame ka neid, mis on seotud sotsiaalse kaitse süsteemiga

6.1. Sotsiaalkindlustus ja pensionisüsteem

Eestis on kolmesambaline pensionisüsteem, millest I samm on jooksva finantseerimisega (pay as-you-go) ning seda rahastatakse sotsiaalmaksust, millest 20% läheb pensionide maksmiseks juhul kui isik on ühinenud ainult I sambaga. II samm on eelkogumisega ja seda rahastatakse 4% sotsiaalmaksust kui isik ise maksab täiendavalt 2% sotsiaalmaksu (I samba rahastamisel väheneb selle isiku osa siis 20%-lt 16%-le). Kolmas samm on eelfinantseerimisega ja seda rahastatakse isiku maksetega tema poolt valitud pensionifondi, kusjuures kehtivad maksusoodustused nii sisse- kui väljamaksete puhul. Pensionide väljamaksmisel arvestatakse nii tööstaaži kui palga suurus, millest sotsiaalmaksu maksti. Kolmest sambast kujuneb isikute vanaduspension. Lisaks makstakse veel rahvapensioni (isikutele, kellel puudub vanaduspensioni saamiseks vajalik 15 aastane minimaalne tööstaaž), töövõimetuspensioni, toitjakaotuspensioni. Keskmine vanaduspension oli ca 40% keskmisest netopalgast. Vanaduspensionile kehtib täiendav tulumaksuvabastus, mis rakendub praktiliselt kõigile vanaduspensionidele. Samuti ei tasuta vanaduspensionilt sotsiaalmaksu.

6.2. Ravikindlustussüsteem

Eestis nagu enamuses EL-i riikides kasutatakse tervishoiukindlustuse põhimõtet, mille kohaselt kolmas osapool, milleks on haigekassa, pakub rahalist katet meditsiinasutuste poolt osutatavatele teenustele. Ravikindlustussüsteemi rahastatakse sotsiaalmaksust ravikindlustuseks mineva 13%-ga (kokku on sotsiaalmaks 33%). Sellest rahastatakse raviga seotud kulusid, makstakse toetust ravimite ostmisel ning tasutakse ajutise töövõimetuse korral töölt puudunud päevade eest. Kindlustus on kohustuslik, kindlustusega kaetus on üldine ning kättesaadavus põhineb vajadusele. Lisaks haigekassale rahastatakse osa tervishoiukulutusi üldistest maksudest riigi- ja kohalike eelarvete kaudu, näiteks kindlustamata isikute seotud ravikulud. Eestis on ka ravikindlustust pakkuvaid erakindlustusi, kuid nende osa on marginaalne. Tervishoiukulutustest kattis suurema osa haigekassa (2008.aastal 66%, riigieelarve osa oli 8,5%, patsientide omafinantseerimine kattis 20,6% kuludest ning erakindlustus kattis 1,5% (Tervishoiu kogukulud., 2011). Sealjuures on kogu aeg kasvanud patsiendi omaosalus, 1999. aastal oli see veel 14%.

Eesti tervishoiusüsteemi rahastamine on kujunenud euroopaliku malli kohaselt, kus põhilise osa katab ravikindlustusmaks ning teenuste pool on suurem määral normeeritud. See süsteem toimis seni suhteliselt ladusalt kiire majanduskasvu tingimustes. Maksubaasi laienemine tagas ressursside juurdevoolu ning silus süsteemi ebakohti. Majanduslangus, maksutulude vähenemine ning teenuste võimalik defitsiit koos järjekordade pikenedamisega on üks kriis ilminguid. Sarnaselt pensionisüsteemiga on probleemiks ka suurenev sõltuvuskordaja, sest ca 40% haigekassa poolt rahastatavate teenuste kasutajatest ei rahasta seda süsteemi (lapsed ja vanurid). Rahastamisprobleemi lahendusteks on üldistest maksudest kaetavate teenuste arvu suurenemine, omafinantseerimise kasv või sotsiaalmaksu baasi laiendamine, eelkõige pensionide mingis osas maksustamine sotsiaalmaksuga. Rahastamisprobleemid avaldavad survet ka erakindlustussüsteemi osa kasvule ja koos sellega kahjuliku valiku (adverse selection) probleemi ilmnemisele, mis tähendab, et paremate klientide liikumine erasüsteemi vähendab kogu süsteemi jätkusuutlikkust. Kriisiprogrammis keskenduti teadlikele valikutele ravi ja ravimite osas ning mõningate teenuste väiksemale pakkumisele (Eesti Haigekassa..., 2011).

6.3. Toimetulekutoetused ja toetused lastega perekondadele

Toimetulekutoetust makstakse eesmärgiga tagada minimaalne sissetulek ning selle määramisel lähtutakse sissetulekurajast ning leibkonna poolt deklareeritud sissetulekust, millest on maha arvatud eluasemekulud. Nõutud tulutase on 64 eurot täiskasvanu kohta ja 51 eurot iga täiendava leibkonna liikme kohta. Kuna toimetulekutoetuse arvestuste tegemisel võetakse maha eluasemekulud, siis võib juhtuda, et kompenseeritakse kõik eluaseme kasutamise ja kütmisega seotud kulud, piirini mille KOV määrab. Toimetulekutoetusi makstakse lisaks ka töötuskindlustust ja töötutoetust saavatele isikutele.

Kõige olulisem toetus on vanemapalk (parental benefit), tervisekindlustus maksab 140 päeva jooksul raseduse ja sünnituse ajal ning seejärel makstakse 19 kuu jooksul eelmise aasta keskmise palga ulatuses toetust, kuid mitte rohkem kui kolm eelmise aasta keskmist palka. Kui vanem ei töötanud, siis makstakse 230 eurot kuus.

Teised igakuised toetused on 19 eurot esimeselt ja teiselt lapselt ning 58 eurot igalt järgnevalt lapselt makstav toetus kuni lapse 16 aastaseks saamiseni või kuni lapse kooliskäimise lõpuni aastal, millal laps saab 19 aastat vanaks. Lapsehooldustase makstakse iga lapse kohta 45 eurot kuni lapse 1 aastaseks saamiseni ning 38 eurot vanse 1-2 jooksul ning 19 eurot 3-8 jooksul kui peres on veel teine alla 3 aasta vanune laps või kui perekonnas on 3 või rohkem last. Ühekordseid toetusi makstakse lapse sünni korral 320 eurot, adopteerimise korral samuti 320 eurot ning lastekodust ellu astumise toetust 383 eurot. Lisaks suurendatakse tulumaksuvaba miinimumi 144 euro võrra alates teisest lapsest iga lapse kohta. Võrdlusest on näha, et lastetoetused ja eriti vanemapalk on tegelikult ainukesed toetused, mis oluliselt toetuse saajate elatustaset parandavad. Lastepuhul on toetuse kontsentreeritud lapse kahele esimesel eluaastale ning mõeldud just vanemate palga alternatiivkuluna.

6.4 Haridussüsteem

Eestis rahastab riik alg- ja keskharidust, kõrghariduse puhul rakendatakse mudelit, kus riik esitab avalik-õiguslikele kõrgkoolidele tellimuse teatud arvu lõpetajate saamiseks valdkonniti ja lisaks on kõrgkoolidel võimalus oma äranägemise järgi vastu võtte üliõpilasi riigieelarveväliste kohtadele. Lisaks pakuvad eelkõige äri- ja õigusteaduse alal õppimisvõimalust erakõrgkoolid, kus õppetegevust rahastatakse põhiliselt üliõpilaste poolt tasutavast õppemaksust. Selline süsteem annab noortele küllalt suuri võimalusi eriala valikuks, kuid sellega kaasnevad probleemid nagu hariduse kättesaadavus, sest õppetootusi ja sotsiaalabi õpingute ajal saab väga väike osa üliõpilastest. Ühe poliitilise diskussiooni teemana on pidevalt üleval küsimus riigitellimuse ja tööturuvajaduste vahekorras. Valikuvabaduse suurenedes on kasvanud üliõpilaste arv sotsiaal-, äri- ja õigusvaldkonnas ning suhteliselt stabiilne on olnud huvi inseneri ja loodusteaduste vastu, kuigi siin on näiteks informatsioonitehnoloogia- ja meditsiinialase hariduse vastu suur huvi.

Teine vahetult tööturuga puudutav oluline teema on akadeemilise ja rakendusliku kõrg- ning kutsehariduse proportsioonides. Nii kõrgkoolid kui kutseharidussüsteem on viimase viie aasta jooksul oluliselt investeerinud infrastruktuuri, eriti EL-i Struktuurifondide vahendite arvel. Ettevõtted on rohkem investeerinud kutsehariduse infrastruktuuri, tihenend on seos õppimise ja praktika vahel, nii koolide kui ettevõtete rahalise vahendid

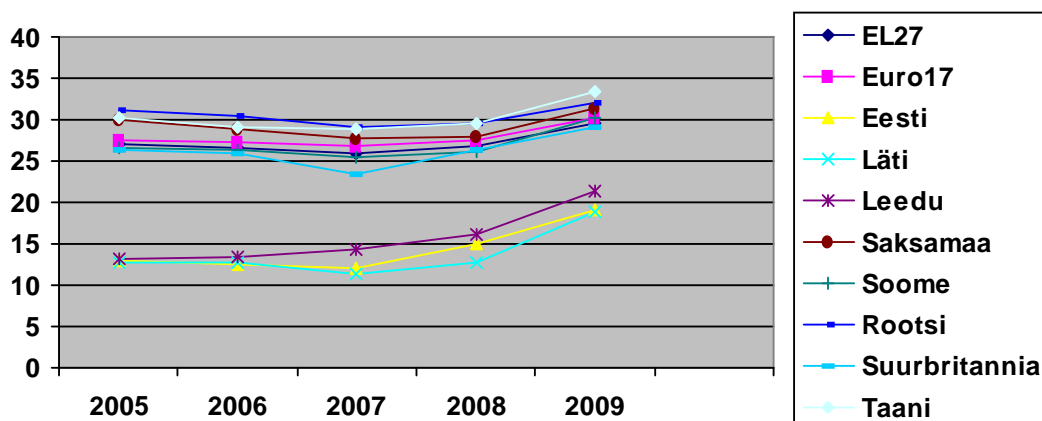
kasvasid majandustõusu perioodil oluliselt. Majanduskriisi aegsed arengud pingestavad ka haridussüsteemi ja tööturul toimuvate tendentside järgi tekib tagasiside ka haridussüsteemi kohta. Eespool käsitletud töötuse näitajad kinnitasid seda, et üldiselt oli haridustase küllalt määrav hõivele. Samas on ka haridussüsteemi jaoks probleem tööturu seisukohast kriitiliste rühmade koolitamine ning õpilaste väljalangevus haridussüsteemist. Ümber- ja täiendõpe ning seos aktiivsete tööturumeetmega on hästi oluline, kuid näiteks aktiivseks tööturu poliitikaks kasutatavad ressursid on Eesti napid mitte ainult SKP protsendina vaid ka võrreldes hariduskulutustega.

Võrreldes EL-i teiste riikidega on Eesti haridustaseme näitajad veidi üle keskmise taseme. Nii oli 25-64 aasta vanuse rahvastiku hulgas vähemalt keskharidusega inimesi 2006. aastal 82%, EL27 keskmine oli 77,8%. Kõrgharidusega (ISCED III tase) noorte osatähtsus oli Eestis 2010. aastal 40%, EL27 keskmine oli 38% (Eesti Statistika Aastaraamat, 2012). Rahvastiku arvu vähenemine ja 1990-te aastatel sündinute oluliselt, ligi 25% väiksema populatsiooni jõudmine erinevate haridustaseme õppeasutustesse sunnib ka viimaseid konsolideerima.

Jõudsalt, 15-20% aastas on viimase kolme aasta jooksul kasvanud Eesti õppivate välisüliõpilaste arv. Välisüliõpilaste arvu kasvule on kaasa aidanud toetusprogrammid, näiteks Euroopa Sotsiaalfondist aastatel 2007-2013 rahastatav doktoriõppe ja rahvusvahelistumise edendamise programm "DoRa".

6.5. Sotsiaalse kaitse kogukulud

Sotsiaalse kaitse kogukulud hõlmavad pensione, tervishoiukulutusi ja peretoetusi. Samuti kuuluvad siia töötusega seotud kulud. Joonisel 7 on esitatud viimase viie aasta trend mõnedes EL- riikides ja Eestis.

Joonis 7. Sotsiaalse kaitse kogukulud EL27-s, Eestis ja mõnes EL-i riigis, 2005-2009, % SKP-s.

Eesti, Läti ja Leedu sotsiaalse kaitse kulud, mis olid 2009. aastal vastavalt 19,2%, 18,8% ja 21,3%, olid oluliselt madalamad kui EL-27 keskmine, mis oli 29,5%. Kõrgemad kulutused oli Taanis (33,4%), Rootsis (32,1%), Saksamaal (31,4%). Soomes ulatus vastav näitaja 30,3%-ni ja Suurbritannias 29,2%-ni. Eelkõige olid Balti riikide madalad sotsiaalkaitse numbrid seotud suhteliselt madalate pensionidega võrreldes keskmise palgaga.

Sotsiaalse kaitse kulud kasvasid 2009.aastal kõigis riikides peamiselt tänu majanduskasvu pidurdumisele ja kriisi tõttu kasvanud kulutustele (töötusega seotud väljamaksed). Eestis selle suhtarvu kasvu olulise panuse SKP langus, mis oli 2009.aastal – 14,3%. Sama aasta 1. aprillist tõusid pensionid indekseerimise tulemusena 5%, mis andis poole sotsiaalse aasta kulutuste kasvust. Lisaks kasvasid oluliselt töötusega seotud kulutused. Sotsiaalse kaitse kulutuste madal tase on osalt seotud madala üldise tulutasemega, osalt aga ka teadliku majanduspoliitilise valiku tulemus, mida iseloomustavad (suhteliselt) madalad maksud ja suhteliselt mõõdukad, kuid absoluutse võrdluses EL-i keskmise ja ka arenenumate Ida-Euroopa riikidega (eelkõige Sloveenia ja Tšehhi) absoluutse võrdluses väga madala kulutused.

7. Majanduskriisi ajal rakendatud meetmed ja kriisiga seotud õppetunnid

7.1. Meetmed

Majanduskriisi aastal 2009 võttis Eesti valitsus vastu rida meetmeid, mis olid suunatud eelarve tasakaalustamisele. Eelarvele olid kõige suurema mõjuga maksupoliitilised meetmed. Käibemaksu tõsteti 18%-lt 20%-le, alandatud käibemaksu määra tõsteti 5%-lt 9%-le.

Eespool kirjeldasime mõningaid uue Töölepinguga seotud meetmeid, mille rakendamine lükkus edasi aastasse 2013. Suhteliselt olulised muudatused tehti pensionisüsteemiga seonduvalt, kus valitsus muutis väljamakstava pensioni suuruse indeksit selliselt, et 2009. aastal algse 14%-se tõusu asemel kasvasid pensionid 5%. Samuti peatati kuni 2012. aasta lõpuni valitsuse poolsed maksed II pensionisambasse. Samuti seadustati, et peale 2016 aastat kui ka naiste pensioniga tõuseb 63. aastani, jätkatakse pensioniea tõstmist 65 aastani nii, et iga 4 aasta jooksul tõuseb pensioniga 1 aasta.

Ravikindlustuse osas muudeti Ravikindlustuse seadust selliselt, et varasema süsteemi asemel, kus alates teisest haiguse päevast kompenseeris Haigekassa 80% töötaja palgast haige oldud päevade eest olid 3 esimest päeva ilma kompensatsioonita, 4-8 päeva eest pidi tööandja maksma ning alates 9-st päevast maksab Haigekassa. Need otsused õnnestasid küll kindlustussüsteemi usaldusväärsust, kuid võimaldasid keskpikas plaanis eelarveid hoida liigse defitsiidi eest.

KOV-de eelarved võeti range kontrolli alla, kehtib lubatud 60% koguvõla nõue ning investeringuid tohib avalik sektor üldiselt teha ainult ELi programmide kaasrahastamise ulatuses.

7.2. Õppetunnid

Eesti realiseeris kriisi ajal ühe olulise poliitilise taotluse, milleks oli Euroopa Rahaliiduga ühinemine 2011 aasta 1 jaanuaril. See suurendas riigi rahanduslikku stabiilsust, kuid tõi kaasa ka täiendavad rahalise kohustused EL-i abiprogrammides ja rahastamismehhanismides osalemise kaudu.

Oluline oli kriis osa riigi erinevate valitsustasandite administratiivse võimekuse testimisel. Valitsus saavutas eelarvepoliitilised eesmärgid küllalt rangete meetmetega, mis kahjustasid koostööd sotsiaalsete partneritega.

Eesti fiskaalpoliitika on olnud üldiselt pro-tsükliline, hästi toetanud majanduskasvu, kuid kriisi ajal võimendas majanduslangust, sest praktiliselt puudusid kogunõudlust mõjutavad stabiliseeriva iseloomuga elemendid.

Tugeva surve alla langes tööturu juhtimise süsteem, ilmnes olemasolevate mehhanismide ja rahaliste vahendite ebapiisavus suure tööpuuduse korral. Osalt kirjeldas konkreetseid probleeme tööturu riskirühmade analüüs.

Tööturu paindlikkus ei ole osutunud piisavaks töötuse absorbeerimisel. Osalt on töötust aidanud vähendada eesti elanike töötamine välismaal, kuid pikaajalises perspektiivis vähendab see tööhõivet Eestis ning mõjub negatiivselt majanduspotentsiaalile.

Töäjõu osa (aktiivne rahvastik) on Eestis suhteliselt kõrge, kuid täiendavad võimalused osajaga tööks, ümberõppeks võimaldavad hõivet veelgi parandada, eriti tööturu seisukohast kriitiliste rühmade suurema kaasamisega.

Väga väikesed on nii suhteliselt kui absoluutselt passiivseteks ja aktiivseteks tööturumeetmeteks minevad vahendid, kusjuures 40% ulatuses rahastatakse neid EL-i Sotsiaalfondi vahenditest. Üheks oluliseks teemaks on see, et suur osa töötutest, 2010 aastal 64000 inimest, ei saanud ei töötuskindlustushüvitust ega töötutoetust. Nende inimeste hakkama saamine on teema, millega võiks tegeleda. See eeldaks ka täpsemat teavet nende võimalike tuluallikate kohta, s.h. illegaalne sissetulek ja küsimus sellest, kuivõrd sotsiaalsed toetused pakuvad võimalust illegaalse tegevuse vähendamiseks.

Pikaajaliste töötute arvu suurenemine perioodil, kui majanduskasv taastus on üheltpoolt seletatav üldiste trendidega, kus tööturuarengud esinevad viiteajaga majandustsükli suhtes. Samas näitab selliste töötute kasv ka seda, et teatud tööturusegmendis ja riskirühmade puhul on aktiivsete tööturumeetmete mõju väike. Samuti on rahalised vahendid selleks võrreldes teiste EL-riikidega napid nii absoluutselt kui suhteliselt.

Eesti toetusüsteem on tugevalt kaldu lastega perede toetamisele, mille eesmärgiks on sündivuse stimuleerimine. Perede toetusüsteem vajab ilmselt edasi arendamist ja

laiendamist. Toetused võiksid olla suuremad laste vanemaks saades, mitte ainult kahe esimese eluaasta jooksul.

Vanurite heaolu vajab parandamist, kusjuures selles pole oluline ainult pensionide suurendamine, vaid ka palju mitmekesisema mitmesuguseid teenuseid pakuva süsteemi tekitamine (pansionaadid, hooldekodud, vanurite vabaaja keskused).

Kirjandus

Eamets, Raul, "Tööturg, tööturu paindlikkus ja majanduskriis Balti riikides", Eesti Inimarengu Aruanne 2010/2011. Inimarengu Balti rajad, muutuste kaks aastakümnet, Eesti Koostöö Koda, Tallinn, 2011, lk. 75-82.

Eesti Haigekassa arengukava 2011-2014, Tallinn, 2011

Eesti Statistika Aastaraamat 2012, Tallinn, Eesti Statistikaamet, 2012.

Espenberg, Kerly, Krista Jaakson, Epp Kallaste, Kristi Nurmela, "Kollektiivlepingute roll Eesti Töösuhetes", Sotsiaalministeeriumi Toimetised, Nr. 1, 2012.

Estonian Social Survey (ESS), (2011), Statistics Estonia, Tallinn
Health, Labor and Social Life in Estonia, 2000-2008. (2009), Ministry of Social Affairs, Republic of Estonia, Tallinn.
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment>

Malk, Liina, "Töökorraldus ja töö tasustamine", Kogumikus Töövaldkonna areng 2010-2011 (Toimetaja Ülle Marksoo), EV Sotsiaalministeerium, lk.18-26, 2012.

Meriküll, Jaanika, "Labor Market Mobility During a Recession: The Case of Estonia", The Bank of Estonia, The Working Paper Series, 1/2011.

OECD Reviews of Labour Market and Social Policies. Estonia. OECD, 2010
The Progress Report on the Europe 2020 Strategy. Annual Growth Survey 2012. (2011), EC, 23 November.

Põldis, Eva, "Riskirühmad tööturul", Kogumikus Töövaldkonna areng 2010-2011 (Toimetaja Ülle Marksoo), EV Sotsiaalministeerium, lk.27-39 2012a.

Põldis, Eva, "Registreeritud töötus ja tööturupoliitika", Kogumikus Töövaldkonna areng 2010-2011 (Toimetaja Ülle Marksoo), EV Sotsiaalministeerium, lk.40-49 2012b.

Reinhart, Carmen M. & Kenneth S. Rogoff, This Time is Different. Eight Centuries of Financial Folly, Princeton University Press, Princeton and Oxford, 2009.

Sannik, Kristi, Andrus Jõgi, Kohalike omavalitsuste 1010. Aasta eelarve täitmise tulude, kulude ja finantseerimise tingimuste analüüs (ülevaade), EV RM, Tallinn, 2011.
Tööturuteenuste ja -toetuste seadus, Riigi Teataja I, 23.12.2011,10.

Tervishoiu kogukulud Eestis. Tervise Arengu Instituut, <http://www.tai.ee>.

Töötuskindlustusseadus Riigi Teataja I, 21.12.2011, 23.

Viilmann, Natalja, Orsolya Soosaar, Eesti Tööturu Ülevaade, Eesti Pank, 1/2012.

Eestit esindavad töövõtjate grupi liikmed

Carr Liina
Eesti Ametiühingute Keskliidu (EAKL) välissuhete sekretär
INT, REX, TEN

Viies Mare
Tallinna Tehnikaülikooli majandusuuringute teaduskeskuse teadur;
Teenistujate Ametiliitude Keskorganisatsioon (TALO)
ECO, INT, SOC

***Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
Töötajate rühm***

***Töötajate rühma sekretariaat
Telefon: +32 2 546 99 32
Faks: +32 2 546 97 55
E-post: gr2@eesc.europa.eu
Internet : www.eesc.europa.eu/gr2***

